ФОРМУВАННЯ МОВЛЕННЄВОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ МАЙБУТНІХ ФІЛОЛОГІВ

FORMATION OF LINGUISTIC COMPETENCE OF FUTURE PHILOLOGISTS

Статтю присвячено аналізу проблеми формування мовленнєвої компетентності майбутніх філологів. Установлено, що мовлення є одним із видів комунікативної діяльності, що здійснюється у формі мовленнєвого спілкування, і специфічною властивістю людини називати поняття подумки та вголос.

Мовленнєву компетентність охарактеризовано як досвід самостійної роботи з предметів філологічного спрямування; адаптивність виконання завдань відповідно до стилів мовлення; відтворення творчого потенціалу мовленнєвої діяльності; здібність до розподілення й підготовки висловлювань в різних стилях і продукування власних повідомлень. Процес формування мовленнєвих компетенцій у студентів-філологів можливий за умови наявності вмінь мотивації, переконання; взаємозв'язку теорії і практики мовленнєвої діяльності; збагачення словникового запасу; застосування рольових і сюжетних ігор; умінь оперативно включатися в мовленнєву взаємодію, передбачати результати педагогічного мовлення; моделювання інтонації, адекватної змісту і структурі висловлювання; наявності вмінь дбати про виразність мови, її правильність.

Визначено, що до мовленнєвої компетентності входять комунікативна, англомова, мовна, мовно-культурологічна, інформаційна, соціокультурна, психолінгвістична компетентності.

Професіоналізм і мовленнєва компетентність майбутніх філологів залежить від урахування різних аспектів виявлення мовленнєвої компетентності, зокрема модальності. Фахівці визначають модальність як граматичну категорію, що виражає відношення змісту висловлювання до об'єктивної дійсності. Модальність виражається інтонацією, морфологічними, лексико-граматичними та іншими засобами.

У контексті дослідження доцільно виокремити компоненти модальності мовленнєвої компетентності: мовна ерудиція з усіх основних розділів нормативної граматики, орфографії, пунктуації; оволодіння технікою та технологією процесу мовлення.

З'ясовано, що формування мовленнєвої компетентності включає такі компоненти: ціле-мотиваційний; змістовно-операційний; емоційно-вольовий; оцінний.

Ключові слова: студент-філолог, мовленнєва компетентність, професійні зна-

ння, мовленнєва підготовка, комунікативна взаємодія, мовленнєва діяльність.

The article is dedicated to the analysis of formation of future philologists' linguistic competence. It is defined that the linguistic competence involves the acquisition by students of knowledge of foreign languages, the development and the increase of vocabulary words, possession of spelling and punctuation rules.

The linguistic competence of future philologists depends on taking into consideration various aspects of the revealing of linguistic competence and modality in particular. The scientists define modality as a grammatical category that expresses the relationship of the content of the statement to the objective reality. Modality is expressed by intonation, morphological, lexicogrammatical and other means.

The peculiarities of linguistic competence formation of future philologists are distinguished in the context of internal and external structures. The structure of the linguistic competence formation in future philologists is considered as a system of goal-oriented, organizational, substantive, methodological and effective components. The goal-oriented component describes the main goal and task of technology implementation. The organizational component characterizes the system of pedagogical conditions of linguistic competence formation in future philologists as the basic one for the choice of pedagogical activity forms and methods. The substantive component describes pedagogical transformations resulted in implementation of pedagogical conditions. The procedural component systematizes forms and methods of implementation of pedagogical conditions and achievement of the set goals. The effective component determines the diagnostics methodology for results of the specialty courses studying in relation to linguistic competence formation, describing assessment criteria, levels, and tools. In the context of the research it is necessary to highlight the components of the modality of linguistic competence: linguistic erudition in grammar, orthoepy, punctuation, mastering the technology and technique of the speech.

It is determined that the formation of linguistic competence includes the following components: motivational, operational, emotional-volitional, evaluative.

Key words: professional skills, linguistic competence, communication, language teaching, student-philologist, linguistic activity.

УДК 378.147

DOI <https://doi.org/10.32843/2663-6085/2020/29-2.9>

Мірошніченко В.М.,

канд. пед. наук,
доцент кафедри філології, перекладу
та стратегічних комунікацій
Національної академії
Національної гвардії України

Постановка проблеми в загальному вигляді.

Модернізація мовної освіти зумовлює необхідність перегляду вимог до професійної підготовки майбутніх філологів, які пов'язані зі спрямуванням навчальної діяльності на вироблення в студентів необхідних іншомовних компетенцій. На сучасному етапі розвитку освітнього процесу пріоритетними є формування особистості, становлення її моральних, духовних, патріотичних якостей, отже, мовленнєва компетентність є невід'ємним складником професійної компетентності майбутніх філологів.

Аналіз останніх досліджень і публікацій.

Аналіз наукової літератури свідчить, що ком-

петентність у контексті оптимізації професійної освіти висвітлено в працях Н. Кузьміної, Л. Скуратівського, О. Хуторського.

Професійна підготовка вчителя іноземних мов розглянута в наукових дослідженнях І. Бикова, Н. Божко, О. Бондаренко, Н. Микитенко, О. Мисечко, Л. Морської. Особливостям комунікативно-орієнтованого навчання іноземних мов присвятили роботи М. Болдирєв, Є. Пасов.

Проблема формування та розвитку різних видів мовленнєвої діяльності висвітлена в дослідженнях А. Богуш, Л. Денисюк, І. Зимньої, Н. Ключової, В. Куниціної, Н. Казаринової, С. Ніколаєвої та інших.

Виділення не вирішених раніше частин загальної проблеми. Узагальнення потребує проблема формування мовленнєвої компетентності в майбутніх філологів, яка набуває значущості в умовах світових тенденцій, що впливають на освіту й культуру.

Мета статті – проаналізувати особливості формування мовленнєвої компетентності майбутніх філологів.

Виклад основного матеріалу. Розвиток професійних мовленнєвих умінь у майбутніх філологів є складним і багатограним процесом, який спрямований на формування вмінь спілкуватися в умовах професійної діяльності, володіти потенціалом дидактичного дискурсу, репрезентувати нормативні та доступні для сприйняття навчальні тексти, розв'язувати за допомогою мовних засобів комунікативні завдання, а отже, досягнення максимально можливого рівня сформованості мовленнєвої культури [8].

Як свідчить аналіз досліджених джерел, мовлення – це форма спілкування людей за допомогою мови, що охоплює процес породження та сприймання усних і письмових повідомлень. Основними функціями мовлення є комунікативна функція та мислетворча [10]. Мовлення є одним із видів комунікативної діяльності, що здійснюється у формі мовленнєвого спілкування, і специфічною властивістю людини називати поняття подумки (внутрішнє мовлення) та вголос (зовнішнє мовлення) [11].

В. Зінченко тлумачить мовленнєву компетентність як здатність доцільно використовувати мовні засоби для формування висловлювань і текстів відповідно до правил усного та писемного мовлення [3].

Науковці І. Зимня, Н. Кузьміна, А. Маркова, Л. Петровська вважають, що мовленнєва компетентність є системоутворювальним компонентом професійної компетентності педагога.

У методиці навчання студентів-філологів мовленнєва компетентність включає співвідношення між декількома складниками. До мовленнєвої компетентності входять такі види компетентності: англomовна, мовна, комунікативна, мовно-культурологічна, психолінгвістична, інформаційна, соціокультурна.

У ході дослідження з'ясовано, що процес формування мовленнєвих компетенцій у студентів-філологів можливий за умови наявності вмінь мотивації, переконання; взаємозв'язку теорії і практики мовленнєвої діяльності; програвання рольових і сюжетних ігор; умінь оперативно включатися в мовленнєву взаємодію, передбачати результати педагогічного мовлення; збагачення словникового запасу; моделювання інтонації, адекватної змісту і структурі висловлювання; наявності вмінь дбати про виразність мови, її правильність, чистоту [5; 6; 11].

Науковцем Т. Вигранкою запропоновано модель структурно-компонентного складу мовленнєвої компетентності студентів. Так, англomовна компетентність є однією з ключових компетентностей у фаховій діяльності філолога, формування якої має відбуватися з урахуванням самостійності й мовленнєвої активності студентів, критеріальності рідної мови, спрямованості за професією [2].

Мовна компетентність включає знання орфоепічних, орфографічних, лексичних, словотворчих, граматичних і стилістичних норм. Ця компетентність є важливим складником професійної компетентності фахівця, що має предметні знання, уміння мовленнєвої діяльності, комунікації.

Комунікативна компетентність включає вміння працювати зі змістом тексту-оригіналу та відтворенням тексту перекладу на основі правильних умовиводів про глобальне значення авторського повідомлення й вибір адекватних засобів, прийомів, трансформацій для передавання опрацьованого змісту мовою перекладу.

Мовно-культурологічна компетентність формується в процесі засвоєння знань культури соціуму, формування навичок спілкування, які використовуються в певному соціумі та культурі.

Психолінгвістична компетентність передбачає набуття знань за допомогою таких видів мовленнєвої діяльності: аудіювання, читання, говоріння, писемне мовлення.

Читання як компонент спілкування – складний психолінгвістичний процес сприймання тексту, результатом якого є його розуміння. У процесі читання через зорові канали надходить інформація, що здатна формувати слухомоторний образ слова, який читач автоматично співвідносить його з конкретним значенням, що зберігається в довгостроковій пам'яті.

Говоріння – здатність формулювати висловлювання, мета якої полягає в передачі у звуковій формі власних або чужих думок, що спрямовані на слухача, з використанням лексико-граматичного матеріалу. З погляду психолінгвістики говоріння здійснюється завдяки наявності в пам'яті слухових і мовленнєво-рухових стереотипів лінгвістичних знаків та операцій з ними, функціонуванню механізмів оперативної та довгострокової пам'яті, формуванню й формулюванню думок, продукування звукового мовлення [1; 2; 7].

Писемне мовлення ґрунтується на використанні лінгвістичних знаків, закріплених у нервових зв'язках кори головного мозку у вигляді зорових і руко-моторних образів.

Багатогранність формування психолінгвістичної компетентності студентів філологічних спеціальностей зумовлює один із аспектів визначення категорії професійної компетентності.

Інформаційна компетентність студентів філологічних спеціальностей формується на основі

компетентнісного підходу в навчанні, який спрямований не тільки на формування фахових компетентностей, а й на становлення високопрофесійної, творчої особистості філолога [1].

Важливо відзначити, що інформаційна компетентність студентів-філологів є одним із ключових складників їхньої майбутньої професійної компетентності. Вона спрямована на вдосконалення навичок вільно застосовувати в практичній діяльності інформаційних ресурсів, інтернет-технологій, педагогічних і філологічних сайтів, роботу з електронними бібліотеками, використання аудіо-й відеоматеріалів на заняттях.

Соціально-культурна компетентність фахівця – здатність особистості співпрацювати в суспільному житті та професійній діяльності, виявляючи високий рівень ерудиції, культури поведінки, патріотичних почуттів, поваги до історії, знання традицій народу тощо. Науковці визначають соціально-культурну компетентність майбутнього філолога в контексті мовної компетенції як здатність використовувати мову, як засіб комунікативної дії різних видів мовленнєвої діяльності [1; 2].

Дослідники характеризують мовленнєву компетентність як досвід самостійної роботи з предметів філологічного спрямування; адаптивність виконання завдань відповідно до стилів мовлення; прагнення до відтворення творчого потенціалу мовленнєвої діяльності; здібність до розподілення та підготовки висловлювань у різних стилях і продукування власних повідомлень [1].

Як визначено в наукових працях з окресленої проблеми, професіоналізм і мовленнєва компетентність майбутніх філологів залежать від урахування різних аспектів виявлення мовленнєвої компетентності, зокрема модальності. Фахівці визначають модальність як граматичну категорію, що виражає відношення змісту висловлювання до об'єктивної дійсності. Модальність виражається інтонацією, морфологічними, лексико-граматичними та іншими засобами [2].

У контексті дослідження доцільно виокремити компоненти модальності мовленнєвої компетентності: мовна ерудиція з усіх основних розділів нормативної граматики, орфоєпії, пунктуації; оволодіння технікою й технологією процесу мовлення [7].

Ґрунтуючись на практичному досвіді науковців [2] щодо формування мовленнєвої компетентності, відзначимо такі її компоненти: ціле-мотиваційний передбачає визначення цілей, мотивів, мотивації, потреб, інтересів, що спонукають до формування мовленнєвої компетентності студентів філологічних спеціальностей в освітньому середовищі закладу вищої освіти; змістовно-операційний включає комплекс знань, необхідний для успішного формування мовленнєвої компетентності студентів; емоційно-вольовий пов'язаний з емоційно-вольовими процесами студента, оскільки

будь-яка діяльність не здійснюється без емоцій, вольових зусиль суб'єкта діяльності; оцінний відстежує процес виконання навчально-пізнавальної діяльності, співвідносить отримані результати із загальноприйнятими нормами й передбачає адекватну самооцінку.

Висновки. На основі вищевикладеного ми дійшли висновку, що мовленнєва компетентність студентів-філологів містить мовну, комунікативну, соціокультурну, інформаційну, мовно-культурологічну, психолінгвістичну компетентності, сформованість яких характеризується наявністю потреб до формування мовленнєвої компетентності, набутими знаннями, уміннями та навичками, передбачає творчий саморозвиток і самореалізацію.

Модель структурно-компонентного складу мовленнєвої компетентності поєднує англомовну, мовно-культурологічну, комунікативну, інформаційну, мовну, психолінгвістичну, соціокультурну компетентність.

Установлено, що мовленнєва компетентність включає ціле-мотиваційний, змістовно-операційний, емоційно-вольовий, оцінний компоненти.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Боса В.П. Розробка технології формування мовленнєвої компетентності майбутніх учителів іноземних мов у процесі вивчення фахових дисциплін: цільовий компонент. *Тенденції та перспективи розвитку науки і освіти в умовах глобалізації*: матеріали XXVII Міжнародної науково-практичної інтернет-конференції: збірник наукових праць. Переслав-Хмельницький, 2017. Вип. 27. С. 78–80.
2. Вигранка Т.В. Мовленнєва компетентність викладача як складова авторитету педагога в контексті історичної спадщини А.С. Макаренка. *Наукові записки кафедри педагогіки*. Харків: Видавничий центр ХНУ, 2017. Вип. 41. С. 38–49.
3. Зінченко В.М. Методика формування мовно-мовленнєвих компетентностей на засадах системного підходу учнів старших класів гімназії: автореф. дис. ... канд. пед. наук: 13.00.02 «Теорія та методика навчання». Київ, 2015. 22 с.
4. Злотникова І.Я. Формирование информационной компетенции будущего учителя-предметника в педагогическом вузе. *Педагогическая информатика*. 2004. № 1. С. 44.
5. Овсієнко Л.М. Концептуальний та інноваційний потенціал компетентнісного підходу до навчання студентів-філологів. *Молодий вчений*. 2014. Вип. 12 (15). С. 173–176.
6. Остапенко Н.М. Теорія і практика формування лінгводидактичних компетентностей у студентів філологічних факультетів ВНЗ. Черкаси, 2008. 330 с.
7. Пасинок В.Г. Теорія та методика мовної підготовки вчителя в університеті. Харків: Основа, 1998. 308 с.
8. Симоненко Т.В. Теорія і практика формування професійної мовнокомунікативної компетенції студентів філологічних факультетів: монографія. Черкаси: БРАМА, 2006. 328 с.

9. Словник-довідник з професійної педагогіки / за ред. А.В. Семенової. Одеса : Пальміра, 2006. 364 с.

10. Харитонова С.В. Педагогическое содействие развитию культурологической компетенции студентов университета на занятиях по иностранному языку: автореф. дисс. ... канд. пед. наук : 13.00.08 «Теория

и методика профессионального образования» / Магнитогор. гос. ун-т. Магнитогорск, 2006. 18 с.

11. Хуторской А.В. Технология проектирования ключевых и предметных компетенций. *Эйдос* : Интернет-журнал. 2005. URL: <http://www.eidos.ru/journal/2005/1212.htm>.